

870702 138

A87/23 CO:2055379

23 juni 1987

HET GORBACHEV-BELEID
FUNDAMENTELE VERANDERING OF ACCENTVERSCHUIVING ? (V)

In deze Focus uit een reeks over het huidige Sovjetbeleid wordt nagegaan welk verzet er tegen GORBACHEV's beleid aan de dag is getreden en door welke motieven dat verzet wordt ingegeven. Ook wordt bekeken hoe de machtspositie van de partijleider zich in de komende tijd zal kunnen ontwikkelen.

HET GORBACHEV-BELEID
FUNDAMENTELE VERANDERING OF ACCENTVERSCHUIVING ? (V)

Verzet tegen het beleid van GORBACHEV.

Een belangrijke factor voor het slagen van het herstructureringsstreven van GORBACHEV is uiteraard de machtspositie die door hem binnen de partij wordt ingenomen. Die lijkt tamelijk solide als in aanmerking wordt genomen dat hij sinds zijn benoeming tot partijleider in maart 1985 erin is geslaagd vrijwel alle uitgesproken BREZHNEV-aanhangers (m.u.v. SHCHERBITSKY) binnen de hoogste partijleiding te vervangen. Ongetwijfeld is dat geen eenvoudige zaak geweest. Het kostte hem weliswaar minder dan vier maanden om ROMANOV, zijn rivaal voor het partijleiderschap, aan de kant te schuiven, maar voor de Moskouse partijleider GRISHIN had hij tien maanden nodig en voor KUNAYEV, de partijleider van Kazachstan, zelfs bijna twee jaar. Het resultaat hiervan is dat op dit moment de helft van de stemgerechtigde en driekwart van de plaatsvervangende leden van het Politburo na maart 1985 in functie zijn getreden. Als het om de CC-secretarissen gaat, geldt dat zelfs voor negen van de elf functionarissen. Illustratief is ook de vaststelling in januari van dit jaar dat sinds maart 1985 33% van de leiders van de basispartijorganisaties was vervangen, een percentage dat in februari van het jaar daarvoor nog uitkwam op 23. Bovendien zijn in het ministeriële apparaat vooral in 1986 grote aantallen zittende functionarissen wegens incompetentie vervangen (voorzichtige schattingen spreken van tegen de 50%), wat zijn persoonlijke positie zeker ten goede zal zijn gekomen. En die zal nog verder zijn versterkt door de waardering die hij zeker de laatste tijd oogst in de internationale publieke opinie.

Dit alles betekent echter bepaald niet dat er geen verzet bestaat tegen het door GORBACHEV gewenste beleid. Zelf heeft hij zich daarover het laatste anderhalf jaar meer dan eens uitgelaten o.m. tijdens de eerder aangehaalde informele bijeenkomst in juni 1986 met een dertigtal Sovjetschrijvers. Bij die gelegenheid heeft hij er geen geheim van gemaakt de (partij)bureaucratie te beschouwen als het grootste obstakel voor hervormingen. "Tussen het volk dat deze veranderingen wil ... en de leiding bevindt zich een administratieve laag - het ministeriële en het partijapparaat - die geen veranderingen wil, die niet beroofd wil worden van bepaalde rechten en privileges". Hij merkte daarbij op dat het administratieve apparaat was overgestapt van passief verzet naar uitgeproken sabotage. Over het Staatsplancomite (Gosplan) stelde hij expliciet, maar mogelijk ook gechargeerd: "Voor ons Gosplan bestaan er geen autoriteiten, geen Secretarissen-Generaal, geen Centrale Comite's. Zij doen wat zij willen..."*

Begin oktober vorig jaar onthulde hij tijdens een conferentie van sociale wetenschappers dat "...er ... duidelijk sprake (is) van een niet altijd met open vizier gevoerde maar wel compromisloze strijd ... als het erom gaat ons leven te veranderen en te vernieuwen. Het oude wijkt niet zonder strijd, het vindt nieuwe vormen om zich door middel van ... scholastische spitsvondigheden aan te passen bij de dynamiek van het leven"**. .

* RL 399/86, Radio Liberty Research, October 23, 1986:
GORBACHEV MEETS SOVIET WRITERS: A SAMIZDAT ACCOUNT

** NZZ, 4 oktober 1986.

Deze uitspraken van GORBACHEV over door hem niet bij name genoemde tegenstanders van zijn beleid, sloten aan bij de inhoud van een op 1 oktober 1986 uitgebrachte CC-resolutie *, waarin gesteld werd dat de tijdens het 27e CPSU-congres van februari 1986 aangenomen besluiten niet overal met de nodige dynamiek in daden werden omgezet. In deze resolutie werd opnieuw stevig kritiek geleverd op m.n. de ministeries en 'de verschillende bestuursniveaus', waar functionarissen zouden vasthouden aan verouderde regels en erop uit zouden zijn hun eigen privileges veilig te stellen.

Indicatief voor deze weerstand is ook de gang van zaken rond en naar het schijnt tijdens het CC-plenum van januari jl. Dit CC-plenum had volgens de CPSU-statuten al in het najaar van 1986 gehouden moeten zijn, maar is - zoals inmiddels bekend is geworden - tot drie keer toe uitgesteld, omdat er binnen 'de partijtop' onenigheid zou bestaan over de tijdens dit plenum aan de orde te stellen kaderpolitiek. Waar dit verzet precies gesitueerd moet worden, is niet met zekerheid te zeggen. Waarschijnlijk niet in het Politburo, wat niet zoveel verschil van mening lijkt te bestaan over de inhoud van de herstructureringscampagne, hoogstens over het tempo waarin die moet worden doorgevoerd. Verzet bestaat er behalve in het middenkader in ieder geval ook onder de CC-leden, wat geconcludeerd mag worden uit de al eerder vermelde duidelijk afkeurende reacties tijdens het laatste CC-plenum in januari na de rede van de partijleider.**

Illustratief is dat er rond het voor de maand juni aangekondigde CC-plenum opnieuw problemen schijnen te zijn. Oorspronkelijk voor 8 juni gepland, werd dit uitgesteld tot aan de vooravond van de voor 28 juni aangekondigde zitting van het Sovjetparlement. De oorzaak zou gelegen zijn in verschillen van mening over te nemen maatregelen in het kader van de economische hervormingen, waarover het geplande plenum zich had moeten uitspreken. Er zou met name sprake zijn van verzet tegen de aantasting van het huidige economische systeem. Een andere aanwijzing voor moeilijkheden bij de doorvoering van de hervormingen is de constatering dat op de agenda voor de zitting van het parlement de goedkeuring van 'de wet op de socialistische onderneming' niet voorkomt. Deze wet, waarvan GORBACHEV zich tijdens het januariplenum van het CC een voorstander had getoond en die o.m. regels moet geven voor de verkiezing van fabrieksdirecteuren, is de afgelopen maanden onderwerp geweest van een zg. volksbespreking en daarmee procedureel wel degelijk gereed voor goedkeuring.

Redenen voor het verzet tegen GORBACHEV

Vermoedelijk heeft CC-secretaris en plv. Politburolid YAKOVLEV op 8 april jl. tijdens het CC-plenum van de CP Tadzjikistan de reden voor de jongste problemen op de juiste wijze verwoord toen hij opmerkte dat "...het belangrijkste wat de herstructurering afremt ... de vrees (is) bij bepaalde leiders voor het proces van democratisering"*** Die vrees zal wellicht voor een deel gelegen zijn in de verwachting dat door het 'democratiseringsstreven' en het 'glasnostbeleid' de Sovjetsamenleving teveel op zijn kop wordt gezet en voor een ander en mogelijk groter deel voortkomen uit de door Fedor BURLATSKIY in zijn interview met het blad Al-Hawadith gesignaleerde angst bij vele mensen dat

* Een dergelijke CC-resolutie is niet de vrucht van een activiteit van het Centraal Comité. In de periode tussen twee plenums worden deze resoluties voorbereid en uitgebracht onder verantwoordelijkheid van het CC-Secretariaat.

** Osteuropa, 5/87, p. A237.

*** FBIS, USSR NATIONAL AFFAIRS, 29 APR 87, R 7.

door de vernieuwing "hun normale levensstijl zal worden verstoord en van hen inspanningen worden verwacht waartoe zij niet in staat zijn, iets wat hun positie in gevaar zou kunnen brengen..."* .

Naast dit min of meer structureel bepaalde verzet van de 'bureaucraten' uit vrees voor verlies aan eigen macht en privileges, zal er ook onder het gewone volk wel onzekerheid bestaan over de toekomst. Immers, als de door GORBACHEV nagestreefde veranderingen worden ingevoerd zal ook de man in de straat weinig te winnen hebben -- tenminste op korte termijn. Er zal in ieder geval harder gewerkt moeten worden, zonder dat dit een directe verbetering van de leefomstandigheden met zich zal mee brengen.

Toch is er naar de mening van BURLATSKIY hoop voor de toekomst, want zij "...die de vernieuwing steunen, vormen het meest krachtige deel van de samenleving". Zij mogen op dit moment dan nog wel een minderheid vormen, maar zijns inziens zal hun enthousiasme zich zeker langzamerhand ook uit gaan strekken over andere sectoren van de samenleving. Daarmee vindt hij uiteraard niet dat de ontwikkeling op zijn beloop kan worden gelaten. Wil er op kortere termijn succes worden behaald, dan zal er volgens hem er toch moeten worden ingegrepen om m.n. het passieve verzet te breken, dat zich manifesteert in het niet of onvolledig uitvoeren van de beslissingen van de centrale leiding. De enige remedie daartegen bestaat volgens partijsecretaris YAKOVLEV in zijn eerder aangehaalde toespraak in "een vernieuwing en reorganisatie van het apparaat van de centrale afdelingen"**. Dat betekent geen echte democratisering maar juist een versterking van de controle vanuit de centrale leiding, gepaard gaande met nog meer mutaties onder de economische, ministeriële en partijfunctionarissen.

Met zijn manier van "openheid" en "democratisering" zal GORBACHEV zonder twijfel proberen zo spoedig mogelijk met de inerte en corrupte BREZHNEV-bureaucraten, die vooral op lager niveau nog in grote getale in functie zijn, af te rekenen teneinde zijn eigen machtsbasis te kunnen verstevigen in heel het partij- en overheidsapparaat. Een definitieve beslissing te zijnen gunste lijkt echter pas te verwachten rond de buitengewone CPSU-conferentie, die voor volgend jaar is aangekondigd en die door de aanstaande plenaire CC-zittingen moet worden voorbereid.

* FBIS, USSR NATIONAL AFFAIRS, 11 FEB 87, R 7.

** FBIS, USSR NATIONAL AFFAIRS, 29 APR 87, R 6.